

UDK:519.101

Feruz XUSANOVA,
Namangan davlat universiteti o'qituvchisi
E-mail-feruz.xusanova81@mail.com

NamDU dotsenti, PhD M.Qo'ldasheva taqrizi asosida

ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ В КРУГАХ В ВУЗАХ

Аннотация

В данной статье затронуты вопросы развития творческой активности студентов через клубы в вузах. Кроме того, большое внимание этому уделяли и восточные мыслители.

Ключевые слова: Совершенное поколение, юридически грамотные, творческое мышление, творец, творческое воображение.

ISSUES OF DEVELOPMENT OF STUDENTS' CREATIVE ACTIVITY THROUGH CIRCLES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Annotation

In this article, the issues of developing students' creative activity through clubs in higher education are mentioned. In addition, Eastern thinkers also paid great attention to it.

Key words: Perfect generation, legally literate, creative thinking, creator, creative imagination.

OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA TALABALARNI TO'GARAKLAR ORQALI IJODIY FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Аннотация

Ushbu maqolada oliy ta'limda talabalarni to'garaklar orqali ijodiy faolligini rivojlantirish masalalari keltirib o'tilgan. Bundan tashqari Sharq mutafakkirlari ham katta e'tibor berganlikri to'g'risida fikrlari keltirilgan.

Kalit so'zlar: Barkamol avlod, xuquqiy savodxon, ijodiy fikrlash, ijodkor, ijodiy tasavvur.

Kirish. Mamlakatimiz yoshlarining sog'lom, barkamol avlod, ijodiy va intellektual salohiyatga ega, har tomonlama rivojlangan shaxs, xuquqiy savodxon, ma'nan va jismonan sog'lom, ziyoli, madaniyatli va XXI asrga mos kadrlar qilib tarbiyalash - davlat siyosatida ustivor vazifalardan biri etib belgilandi [1].

Oliy ta'lim sifat va samaradorligini yanada oshirish, yoshlarda yuksak ma'naviy fazilatlarni kamol toptirish, ularning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish, ijodiy faollikka yo'naltirish orqali mustaqil hayotga tayyorlash, intellektual barkamol avlodni tarbiyalash maqsadida, talabalarni to'garaklar orqali ijodiy faolligini rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo bo'lib kelmoqda [2].

Oliy ta'lim muassasalarida yoshlarning shaxsiy rivojlanishi ularning ijodiy fikrlash, mustaqillik, faollik munosabatlarining boyib borishi, dunyoqarashlarining o'sib borishi, o'z-o'zini nazorat qilish va tarbiyalashga bo'lgan ehtiyojlarning shakllanishi kabi holatlar bilan tavsiflanadi. Bu esa oliy ta'lim tizimida talabalarni mustaqil izlanishga va ishlashga, kasbiy hamda hayotiy muammolarni mustaqil yechib unga ijodiy yondashishga o'rgatish zaruriyatini tug'diradi. Shuning uchun ham bugungi kunda mustaqil fikrlovchi erkin shaxs konsepsiyasini amalga oshirish uzluksiz ta'lim tizimining bosh vazifasi bo'lib, bunda talabalarning kasbiy-pedagogik ijodkorligini to'garaklar asosida rivojlantirish muhim omil hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Ilmiy adabiyotlar tahlili ta'kidlashga imkon beradiki, ushbu masalaga sharq mutafakkirlari ham katta e'tibor berganlar. Abu Nasr Farobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali Ibn Sino, Yusuf Xos Xojib, Alisher Navoiy kabi mutafakkirlar, Abdulla Avloniy, Fitrat, Mahmudxo'ja Behbudiy kabi ma'rifatparvarlarning asarlarida insonparvarlik masalalari alohida ta'kidlanadi. Bu yo'nalishda falsafa, pedagogika, psixologiya, adabiyot, tarix, milliy istiqloq g'oyasi va ma'naviyat asoslari kabi ijtimoiy fanlar sohasidagi olimlar bir qancha ilmiy tadqiqot ishlarini bajarganlar. I.Muminov, T.Mahmudov, J.Tulenov, S.Shermuhamedov,

E.Yusupov, Z.G'afurov, X.Shayxova, M.Xolmetova, F.Ismoilov, M.Imomnazarov kabi faylasuf olimlar inson faolligini shakllantirish va tarbiyalash muamolarini ilmiy nazariy jihatdan ishlab chiqqanlar.

Pedagogika nazariyasini takomillashtirishga hissa qo'shgan olimlardan M.Ochilov, M.Quronov, U.Mahkamov, O.U.Xasanboeva, Munavvarov, S.Radjabov, A.Avloniy, V.A.Flacionin, I.I.Podlansi, G.Anartaeva, psixologlardan, N.G.Davletshin, E.G'oziev, faylasuflardan, J.Tulenov, K.Yusupov, S.Komilovalar izlanishlari asos qilib olindi.

Tadqiqot metodologiyasi. Talabalarda to'garaklar orqali ijodiy faollikni rivojlantirishni quyidagicha ta'riflaymiz:

Talabalarda ijodiy-faollikni rivojlantirishni ta'minlash muammosi quyidagi sabablarga ko'ra dolzarblik kasb etadi:

Talabalarda to'garaklar orqali ijodiy faolligini rivojlantirishda oliy ta'lim muassasalarining pedagogik roli va ahamiyati kundan-kun ortib boradi;

Talabalarda to'garaklar orqali ijodiy faolligini rivojlantirishda pedagogik jarayon eng muhim va ahamiyatli bo'g'inlardan biriga aylanadi;

Oliy ta'lim muassasalarida talabalarda to'garaklar orqali ijodiy faollikni rivojlantirish masalalari zamonaviy davrning dolzarb pedagogik talablardan biriga aylanadi.

Talabalarda to'garaklar orqali ijodiy faollikni rivojlantirishni quyidagicha ta'riflaymiz:

Talabalarda ijodiy-faollikni rivojlantirishni ta'minlash muammosi quyidagi sabablarga ko'ra dolzarblik kasb etadi:

Ijodiy faollik ijtimoiy muhitda shakllantiriladi. Ijtimoiy muhitis ushbu maqsadni amalga oshirish murakkab jarayon hisoblanadi. Talabalarda to'garaklar orqali ijodiy faollikni rivojlantirish esa talaba ijtimoiylashuvining uzviy tarkibiy qismi sanaladi.

Hozirgi globallashuv jarayonida intizomli, mas'uliyatli, sabr-bardoshli, diyonatli, vijdonli, iymonli, e'tiqodli, bag'rikeng, insonparvar, ijtimoiy faol va qobiliyatli va shu kabi oliyjanob fazilatlar egasi bo'lgan yoshlarga yashash uchun zarur bo'lgan barcha qulayliklarni vujudga keltirishga qodir bo'la oladilar.

Ijtimoiy taraqqiyotning demokratik rivojlanish jarayoni shaxsning o'z-o'zini anglashi, qadr-qimmatini qay darajada e'zozlashi, jamiyat uchun xizmat qila olish imkoniyati va harakatlariga ham bevosita bog'liq. Bularning barchasi shaxsning ijtimoiy faolligi bilan bog'liq. Yoshlarning ijodiy faollashuvi, deganda ularning ijtimoiy jarayonlarda ongli ravishda, mustaqil ishtirok etishlari, zarur bo'lganida, ijtimoiy munosabatlarni o'zgartirishga tashqaridan bo'ladigan bosimsiz ko'maklashishga intilishlari tushuniladi. Mas'uliyat ijtimoiylashuv jarayonida shaxsning yetukligini belgilovchi muhim ko'rsatkichlardan sanaladi. Ijtimoiylashuvning mas'uliyat hissiga bog'liq yo'nalishlaridan yana biri shaxsda shakllanadigan maqsad va ideallardir. Ular shaxsni kelajakni bashorat qilish, ertangi kunini tasavvur qilish va uzoq-yaqin mo'ljallangan rejalarni amalga oshirishga tayyorligini ta'minlaydi. Bu maqsad doimo o'zining anglanganligi va shaxs real imkoniyatlariga bog'liqligi bilan xarakterlanadi. Ularning shakllanishi va ongda o'rinishida ma'lum ma'noda ideal ham rol o'ynaydi[6].

Inson shaxsi taraqqiyoti bo'yicha jahon ilmida to'plangan nazariy qarashlar hamda O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, birinchidan, inson shaxsining ijodiy faolligi, eng avvalo, jamoada, ma'lum faoliyat turlarida shakllanadi. Ikkinchidan, talabalik davri ijodiy faollik uchun keng imkoniyatlar davri bo'lgani sababli, yoshlar orasida ustuvor faoliyat hisoblangan ta'lim jarayoni muhim omil hisoblanadi. Uchinchidan, ijodiy tasavvurlar ijtimoiy borliq mazmunini individual borliq bilan bog'lovchi ko'priq vazifasini o'taydi.

Faollik va uning ifodalanish darajalari temperamentning kategoriyasi hisoblanib, insonni tug'ilgan paytidan to yetuklik davrigacha bo'lgan oraliq vaqt davomida ekzo va endo omillarning ta'siri asosida turli dinamik ko'rsatkichlarda ifodalanadi. Faollikning manbai ehtiyoj va motivlar hisoblanib, shaxsning faolligi tufayli oliy maqsad va yuksak orzular real dunyoda ob'ektivlashadi. Faollik, ijtimoiy va ilmiy bilim, huquqiy me'yorlar va majburiyatning mujassamlashuvi natijasi shaxsda ifodalanadi. Bu tarkiblarning sifati, ya'ni bilimlarni qay darajada o'zlashtirilganligi, ularning odatga aylantirilganligi faollikning namoyon etish darajasini belgilaydi. Pedagogik -psixologik nuqtai nazardan faollik:

- yorqin ifodalangan faollik;
- shunchaki ifodalangan faollik;

- ifodalanmagan faollik kabi ko'rinishlarda namoyon bo'lishi mumkin. Faollikni mazkur tarzda baholash, yoshlarning faollik darajasini individual tarzda oshirishni ta'minlaydiki, buni amaliy jihat deb ko'rsatish mumkin. Chunki, ehtiyoj va motivlar shaxsni harakatga, bizning nazarimizda, faollikka undaydi. Masalan, faollikning muhim komponenti hisoblanmish bilim, nafaqat maishiy bilim, balki hudud va mintaqaning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy hayotiga doir, millat va uning madaniyatiga oid, milliy va umuminsoniy yoki kasbiy qadriyatlar hamda diniy va dunyoviy bilimlarni o'zlashtirishni taqozo etadi. Ta'lim amaliyotida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish bilan bir qatorda, ularda siyosiy, madaniy, iqtisodiy, huquqiy, ekologik

kabi kompetensiyalarni shakllantirishga e'tibor qaratishni taqozo etadi. Shu sababli, ta'lim-tarbiya tizimida axborot yoki tayyor bilim beradigan ta'limiy manbalarni yaratishdan ko'ra, axborotni bilim shakliga keltirishga yo'naltirilgan manbalarni yaratish lozim bo'ladi. Shunda, yoshlarimiz fuqarolik mas'uliyati va jamiyat oldidagi burchining mazmunini anglay boshlaydi. Aynan anglash jarayonida ularda kechayotgan jarayonlarga nisbatan fuqarolik munosabati shakllanadi. Bu munosabat tarzi esa faollikning mazmunini ta'minlaydi. Jamiyat hayotining barqaror tarzda kechishini ta'minlashda tashabbus ko'rsata oladigan yoshlar – kadrlar sinfi shakllanadi. Bu murakkab ichki struktura, faollik komponentlarining funksional aloqadorligi bilan bevosita bog'liq bo'lib, psixodiagnostika va psixokorreksiya qilishni taqozo etadi.

Tahlil va natijalar. Buning uchun birinchi bosqichda (diagnostika bosqichida) ijodiy faollikning darajalarini aniqlab olish lozim bo'ladi. Agarda faollik samarasiz mujassamlashgan bo'lsa, uning korreksiyasini amalga oshirish lozim.

Faollikni ifoda etishni nazariy jihatdan quyidagilarga ajratish mumkin:

reproduktiv o'xshatuvchi-faollik (shaxsiy tajriba etarli emasligi natijasida, tajriba orttiruvchi vosita sifatida ifodalanadi);

izlanuvchi-ta'minlovchi faollik (amaliyotda yuqori faollik va erkinlik kuzatiladi);

ijodiy faollik (bilish faolligining oliy darajasi). Fikrimizcha, faollik darajalari tizimida qadriyatlariga yo'naltirilganlik, ijodiy faoliyatga ehtiyojlarning yaqqol ifodalanganligi hamda ularga oid bilim va ko'nikmalar, aniq faoliyat turi bilan shug'ullanish uchun maqsadning shakllanganligi muhim hisoblanadi.

Shaxsning (shu jumladan, talabalar) faolligini pedagogik-psixologik jihatdan baholashda ko'rsatilgan darajalar, talabalar o'ziga ishonchi, muloqot ko'nikmasiga ega ekanligi, tashqi ijtimoiy qo'zg'atuvchilarga munosabat (reaksiya) bildirish, muhitga emosional bog'liqligini ko'rsata oladi. Faollikning muayyan darajada ifodalanishi Vatanda va uning tarixi hamda madaniyatiga bo'lgan qiziqish, ular bilan g'ururlanish, milliy qadriyat, milliy madaniyat va an'analarga ehtirom ko'rsata olish, madaniy va moddiy boyliklarga bo'lgan munosabat, shu Vatanda istiqomat qilayotganligini sharaf bilan namoyon eta olishi, yashayotgan hudud va uning tabiatini saqlashda bevosita ishtiroki bilan belgilanadi [3].

Xulosa va takliflar. Bizningcha, bu tarkiblarning qatorida burchni his etish, millat va Vatanga mansublik, vatanparvar-sodiqlik, hudud va mintaqaning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotida qatnashish istagi, o'zining fuqarolik haq-huquqini anglash hamda ijtimoiy-madaniy faoliyat turi bilan shug'ullanish, fidoyilik ko'rsata olishga tayyor turish kabilar faollik fenomenining muhim tarkiblari hisoblanadi. Ta'kidlangan holatlarning barchasi shaxsning jamiyat hayotiga integratsiyasi, ya'ni faol yashashini ta'minlovchi mezonlardir. Pedagogikada shaxsning ijtimoiy shakllanishi jarayoni, uning shart-sharoitlari hamda ta'minlanishi, namoyon bo'lishi va natijalari bilan uzviy bog'lanadi.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoev SH.M. "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz" mavzusidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi. – T.: O'zbekiston, 2016.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrda "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmonlari.
3. Andreev V.I. Oliy ta'lim pedagogikasi. - Qozon, 2006 yil, 499 be
4. Kudryavtsev V.T. O'quv va ta'lim sohasidagi ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning dolzarb muammolari. - M. 2008 yil
5. Stolyrenko I. Pedagogik psixologiya.-, 2008., 591 p
6. Markova A.K. Talabalarda bilim olishga qiziqishni shakllantirish.-B.17. - saytning elektron resursi http://www.koob.ru/age_psychology/
7. Г.Н.Ибрагимова. Олий таълим тизимида интерфаол технологиялар воситасида талабалардаги ижодий фикрлашни ривожлантириш // Замонавий таълим. 2017.№4. — Б. 30-35.